

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ

Володимир Лісовський,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри військової підготовки
Миколаївського національного університету
ім. В. О. Сухомлинського

Стаття розкриває нові загрози безпеці у Європі та світі. Звертається увага на національні інтереси України щодо збереження стратегічної рівноваги в наявному геополітичному оточенні в питаннях зміцнення національної і міжнародної безпеки.

Ключові слова: *Європейська безпека, національні інтереси, міжнародна безпека, тероризм, національна незалежність, суверенітет, геополітичні пріоритети.*

The article exposes new security threats in Europe and worldwide. The attention is paid to Ukraine's national interests to preserve the strategic balance in the current geopolitical environment in the areas of national and international security.

Keywords: *European security, national interests, international security, terrorism, national independence, sovereignty, geopolitical priorities.*

Нині важко знайти більш актуальну для політиків і політологів, філософів і психологів, аналітиків і теоретиків, а також для населення практично всіх країн проблему, ніж власна безпека. Сьогодні ніхто не може відчувати себе в безпеці – ані будь-яка країна, ані окремих її громадян. Однією з найбільш небезпечних за своїми масштабами, непередбачуваністю й наслідками суспільно-політичних і моральних проблем, з якими людство входить у ХХІ сторіччя, є тероризм. У будь-яких формах свого прояву він чимраз більше загрожує безпеці багатьох країн і їхніх громадян, призводить до величезних політичних, економічних і моральних втрат, чинить сильний психологічний тиск на людей.

Тероризм (від лат. *terror* – страх, залякування) – це форма політичного екстремізму, застосування найжорстокіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей, для досягнення певних цілей.

Нині у світі налічується близько 500 нелегальних терористичних організацій. У сучасних умовах спостерігається ескалація терористичної діяльності екстремально настроєних осіб, груп і організацій, ускладнюється її характер, зростають витонченість і антилюдяність терористичних актів. Тероризм набув міжнародного, глобального характеру. Цей феномен обумовлений розширенням і глобалізацією міждержавних зв'язків і взаємодії в різних сферах.

Найбільш поширеними у світі терористичними актами є:

- напади на державні або промислові об'єкти, які спричиняють матеріальні збитки, а також є ефективним засобом залякування та демонстрації сили;
- захоплення державних установ або посольств (супроводжується захоплення заручників, що викликає серйозний громадський резонанс);
- захоплення літаків або інших транспортних засобів (політична мотивація – звільнення з в'язниці товаришів по партії; кримінальна мотивація – вимога викупу);
- насильницькі дії проти особистості жертви (для залякування або в пропагандистських цілях);
- викрадення (з метою політичного шантажу для досягнення політичних поступок або звільнення в'язнів; форма самофінансування);
- політичні вбивства (один з найбільш радикальних засобів ведення терористичної боротьби; вбивства, в розумінні терористів, повинні звільнити народ від тиранів);
- вибухи або масові вбивства (розраховані на психологічний ефект, страх та невпевненість людей) [1].

Проаналізувавши духовно-ціннісні і цивілізаційні реалії сучасного світу, автори стверджують, наприклад, що нині має місце криза технологій взаємодії між людиною, суспільством і державою. На протидії таким загрозам і зосереджена Європейська політика безпеки і оборони.

Безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства й індивідуума від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Національна безпека – державна політика, скерована на створення внутрішніх і міжнародних умов, сприятливих для збереження чи зміцнення життєво важливих національних цінностей; це стан, що забезпечує захищеність інтересів народу й держави, суспільства та кожного його громадянина.

Європейська безпека – такий стан міжнародних відносин, за якого створюються умови, необхідні для існування та функціонування держав, забезпечення їхнього повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливої відсічі воєнно-політичному натиску й агресії, рівноправних відносин з іншими країнами.

На цій підставі основними показниками національної безпеки можна визнати:

- національну незалежність і суверенітет, територіальну цілісність держави;
- розвиненість громадянського суспільства, рівень демократизму, сформованість та дієвість законодавчої бази правової держави, захищеність особи;
- економічні можливості держави;
- стан збройних сил, їхню боєздатність та боєготовність;
- національне визначення та самобутність;
- розвиток національної самосвідомості та культури;
- наявність загальної стратегії національного розвитку, «національної ідеї», загальновизначеної мети;
- національну згоду і єдність;
- внутрішньополітичну стабільність;
- готовність та здатність політичних сил реалізувати загальновизначені цілі [2].

При цьому треба мати на увазі, що сучасна світова практика виробила три головні засоби дотримання безпеки:

- стримування потенційної агресії чи інших небажаних дій за допомогою різних засобів тиску, в тому числі воєнної сили;
- покарання агресора чи іншого порушника міжнародної безпеки застосуванням проти нього тих чи інших практичних заходів впливу або ж їх поєднання;
- політичний процес як з метою доповнення силових рішень, так і всебічної легітимації (правової, політичної) підсумків даних міжнародних подій [3].

Розвиток можливостей Європейської політики безпеки і оборони означає не посилення автономності Європейського Союзу, а посилення можливостей європейських країн-членів у рамках НАТО. Тобто європейська оборонна складова має стати європейською опорою НАТО. Провідні європейські країни переконані, що ЄС і НАТО можуть ефективно діяти тільки за умови взаємодоповнюваності. Погляд на модель європейської безпеки з точки зору функціоналізму визначає її розуміння як процесу динамічної співпраці країн, як спільності політичних настанов, стратегій та методів, які використовуються для запобігання війни при дотриманні здібності до політичного визначення. Політика безпеки являє собою курс, що гарантує захист власної держави, своїх політичних та соціальних інтересів від загроз ззовні незалежно від їх характеру та прагне підвищити ризик для потенційного агресора, аби зберегти негативний мир – постійний діалог з можливим супротивником для вирішення найважливіших протиріч на шляху до узгодження компромісів.

Європейський вибір України, який був визначений у початковий період формування основ її зовнішньої політики, став природним наслідком здобуття країною державної незалежності. Він відображає життєво важливі інтереси України, викристалізувався з усієї попередньої історії українського народу, його ментальності та глибоких демократичних традицій, ґрунтується на законному прагненні громадян України бачити свою державу невід’ємною частиною єдиної Європи. Інтеграція України до європейської системи безпеки означає приєднання України до Європейської політики безпеки і оборони, тобто вступ до Європейського Союзу [4].

Аналіз основних напрямків стратегій і пріоритетів партнерів України на світовій арені дозволяє перейти до визначення геополітичних і зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави.

Основні геополітичні та зовнішньополітичні пріоритети України:

- виживання України як суверенної незалежної держави, зміцнення фундаментальних цінностей та інституцій, що забезпечують добробут, безпеку і соціокультурний прогрес;
- повернення України в європейський цивілізаційний простір, всебічна інтеграція до європейських і євроатлантичних політичних і соціальних структур, а також структур безпеки;
- посилення потенціалу стримування як власного, так і колективного за рахунок участі в європейських структурах безпеки, укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів, отримання відповідних гарантій безпеки тощо;
- пріоритетна орієнтація на інтеграцію до ЄС і ЗЄС. Поглиблення спеціального партнерства з НАТО, курс на приєднання, що є першим кроком до політичних структур цієї організації як наріжного каменя структури європейської безпеки;
- зміцнення стратегічного партнерства зі США та зв'язків з країнами Західної Європи відповідно до національних інтересів і пріоритетів;
- підтримка і розвиток рівноправних, взаємовигідних економічних, політичних і соціокультурних відносин з Росією;
- зміцнення і консолідація особливих відносин зі стратегічно важливими сусідами, насамперед Польщею, Туреччиною, Грузією, Азербайджаном, країнами Балтії, Вишеградської групи і Середньої Азії;
- сприяння формуванню «поясу стабільності» і регіональних структур безпеки від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Середньої Азії;
- активна участь у створенні європейських і євразійських «транспортних коридорів» як по «Балто – Чорноморсько – Близькосхідній» осі, так і по осі «Західна Європа – Україна – Закавказзя – Середня Азія – Китай». Використання цих коридорів для створення надійної багатоальтернативної системи постачання енергоносіїв і стратегічно важливої сировини;
- курс на альтернативне лідерство на терені колишнього СРСР. Активна кооперація з тими країнами, які вбачають в Україні надійного рівноправного партнера, вільного від великодержавних і гегемоністських амбіцій;
- протидія неконтрольованому іноземному економічному проникненню і всебічний захист економічного суверенітету. Недопущення встановлення будь-яких форм економічної і політичної незалежності;
- блокування поточних спроб односторонньої іноземної соціально-культурної та інформаційної експансії і домінування;
- цілеспрямоване формування в масовій свідомості універсальних європейських і євроатлантичних цінностей і соціокультурних орієнтацій.
- Політика національної безпеки, яку здійснює Україна з моменту здобуття незалежності, передбачала утворення на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права дієвої системи захисту національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз [5]. З цією метою Україна як член ООН і ОБСЄ:
- приєдналася до усіх міжнародно-правових документів з питань міжнародної безпеки системи ООН та ОБСЄ;
- розвиває євроатлантичне співробітництво в галузі безпеки в рамках Хартії про особливе партнерство Україна – НАТО (1997), Плану дій Україна – НАТО (2002) та відповідних річних цільових планів, заходів Інтенсифікованого діалогу Україна – НАТО;
- підтримує дво- і багатосторонні відносини з державами СНД у питаннях нерозповсюдження зброї масового ураження, контролю за розповсюдженням звичайних озброєнь, боротьби з тероризмом, наркобізнесом тощо;
- бере активну участь у миротворчій діяльності міжнародних структур безпеки;
- створила та послідовно розвиває законодавчу базу забезпечення національної і державної безпеки, основу якої становлять чинна Конституція України ;
- утворила й удосконалює систему забезпечення національної безпеки, головними суб'єктами якої є Президент України як глава держави, Верховний головнокомандувач Збройних Сил України та голова РНБОУ, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони, Кабінет Міністрів України, Збройні Сили, міністерства та відомства, правоохоронні органи;

- упроваджує цивільний контроль за діяльністю системи забезпечення національної безпеки на підставі Закону «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (2003);
- здійснює реформування Збройних Сил України, правоохоронних органів у напрямках приведення їх завдань, структури, штатної чисельності та інших функціональних параметрів до сучасних вимог та економічних можливостей держави, поступової демілітаризації правоохоронної сфери, розбудови демократичних цивільно-військових відносин у суспільстві [6].

Висновок. Розробка засад стратегії національної безпеки відповідно до національних інтересів, базових геополітичних і зовнішньополітичних пріоритетів є сьогодні одним з найважливіших завдань України. Однозначне вирішення геополітичної дилеми – повернення до європейського цивілізаційного простору як повноправного суб'єкта євроатлантичної геополітики – це сьогодні єдино логічний вибір для українського народу. Внутрішнє і зовнішнє середовище України обумовлює її геополітичну стратегію, що звичайно характеризується як багатовекторна. Вона продиктована необхідністю збереження стратегічної рівноваги в наявному геополітичному оточенні та спрямована на зміцнення національної і міжнародної безпеки. Безпека України у контексті загальноєвропейської безпеки ґрунтується на тому, що розвиток і зміцнення Європейського Союзу поглиблюють загальноєвропейську безпеку в усіх її вимірах.

1. Баймуратов М. А. Международно-правовые аспекты становления и развития европейской системы безопасности на пороге XXI века / М. А. Баймуратов; А. А. Делинский. – Одесса: Юридическая литература, 2004. – 184 с. 2. Горбатова Е. Э. Общая внешняя политика и политика безопасности ЕС: развитие проблемы. – М: ИЕ РАН, 2003. – 64 с. 3. Миронова М. А. «Спільна зовнішня політика та політика безпеки» ЄС: вплив на трансатлантичний комплекс відносин // Вісник Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Сер.: Міжнародні відносини. – К., 2002. – Вип. 21-24. – С. 247-252. 4. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. посібник за ред. Будкина В. С., Бураковського І. В., Віткіна Л. М. – К.: Макрос, 2002. – 480 с. 5. Заворітня Г. Становлення спільної політики безпеки та оборони ЄС: трансатлантичне співробітництво чи суперництво? // Вісник. – Львів, 2003. – Вип. 10. — С. 26-32. 6. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія / О. Г. Білорус. – К.: ВО “Батьківщина”, 2001. – 300 с.